

УДК 338.242.4.025.2: 631.147
© 2014

Н.В. БОНДАРЧУК,
доктор з держуправління

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет,
Україна
E-mail: bondarchuk-n@mail.ru

НАПРЯМИ
ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ
У СФЕРІ ПРИРОДНОГО
АГРОВИРОБНИЦТВА

Висвітлено роль державного стимулювання у сфері природного агровиробництва. Акцентується увага на необхідності розробки цільової програми з метою стійкого сільськогосподарського розвитку та екологічного агровиробництва. Виокремлено основні підходи до реалізації заходів державної підтримки природного аграрного виробництва, які запропоновано об'єднати при розробці інституціонального середовища для розвитку сільських територій та природного виробництва.

Ключові слова: державна підтримка, природне агровиробництво, природна сільськогосподарська продукція, заходи державної підтримки, аграрна сфера, цільові програми розвитку.

Зважаючи на те, що вітчизняне сільське господарство є визначальною галуззю в забезпеченні населення харчовими продуктами, питання екологічної безпеки мають першочергове значення. Це пояснюється, по-перше, тим, що органічне виробництво харчової продукції має великий потенціал, за допомогою якого можливо виправити катастрофічну екологічну ситуацію, яка склалася в Україні (виснаження природних ресурсів, негативний вплив на навколишнє середовище, надлишкові викиди вуглекислого газу, закису азоту й метану, які сприяють глобальному потеплінню тощо). А по-друге – природне виробництво сільськогосподарської продукції має значний вплив на формування здоров'я нації.

З огляду на перспективність налагодження природного виробництва сільськогосподарської продукції, в Україні, на жаль, недостатньо розроблена нормативна база, яка регулювала б основні питання природного виробництва на державному та регіональних рівнях, акредитації уповноважених органів зі сертифікації природного виробництва, а також сертифікації, інспектування процесу органічного виробництва та обігу органічних продуктів; забезпечення

статистичного обліку таких операторів природного виробництва сільськогосподарської продукції, питання розробки національних правил природного виробництва на основі міжнародних вимог і стандартів.

Вивченню та дослідженню питань ролі державної підтримки в аграрній сфері та у сфері природного агровиробництва присвячені праці таких вітчизняних науковців, як П. Гайдуцького, О. Дація, М. Корецького, С. Майстра, М. Маліка, Б. Пасхавера. Серед іноземних учених цю проблематику висвітлювали у своїх роботах І. Зівелова, К. Салкофер, К. Трібл, Я. Янський та багато інших.

Проте багато з цих питань все ще залишаються нез'ясованими. **Метою нашого дослідження** було окреслити основні напрями державної підтримки у сфері природного агровиробництва та визначити шляхи удосконалення цільових програм у сфері стійкого сільськогосподарського розвитку та екологічного агровиробництва.

Результати досліджень та їх обговорення. Характерною особливістю природного сільськогосподарського виробництва є наявність суворо регламентованих умов і правил процесу виробництва, відповідність яким

визначається результатом сертифікації виробництва та періодичного інспектування. За умов дотримання стандартів природного виробництва продукція отримує право позиціонуватися на ринку під маркою “органічна” [5].

Державне регулювання ринку сільськогосподарської продукції – це система економічних, фінансових, нормативно-правових, організаційних і соціальних заходів, що здійснюється державою з метою забезпечення ефективного й стабільного розвитку продовольчого ринку та повного забезпечення населення якісними продуктами харчування за прийнятними ринковими цінами [1, с. 594]. Механізм державної підтримки складається з певних блоків (рис. 1) [2, 4].

Державна підтримка природного агровиробництва в Україні містить бюджетне фінансування програм і заходів, пільговий режим оподаткування, часткову компенсацію відсоткових ставок за користування кредитами комерційних банків, списання безнадійної заборгованості перед бюджетом і соціальними фондами. Бюджетні кошти необхідні, з одного боку, для підтримки процесу розширеного відтворення в сільському господарстві, а з іншого – для стримування інфляційних процесів і захисту інтересів споживачів сільськогосподарської продукції.

Державне сприяння може проявлятися як через застосування прямих, так і непрямих інструментів та механізмів впливу. Зокрема, це може виражатися в різних формах під-

тримки, включаючи часткову компенсацію за понесені збитки під час конверсійного періоду, державні субсидії на 1 га, податкові пільги і надання спеціальних умов кредитування, інвестиції в наукові дослідження, навчання фермерів, дорадча підтримка тощо.

Одним із варіантів державної підтримки розвитку природного агровиробництва є політика надання субсидій, яка може мати дві основні форми прояву. По-перше, призначаються прямі одноразові платежі основним сільськогосподарським виробникам; по-друге, кошти перераховуються як компенсація за проведення екологічно чистого виробництва та управління ним. Наприклад, у Німеччині такі асигнування виділяються на 1 га сільськогосподарських угідь (таблиця).

Основним нормативним документом, який регулює питання державної політики у сфері природного агровиробництва є Закон України “Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини” № 425-VII від 03.09.2013. Цей Закон визначає правові та економічні основи виробництва й обігу органічної сільськогосподарської продукції та сировини, заходи контролю і нагляду за такою діяльністю і спрямований на забезпечення справедливої конкуренції та належного функціонування ринку органічної продукції й сировини, покращення основних показників стану здоров’я населення, збереження навколишнього середовища, раціонального використання ґрунтів, забезпечення раціонального використання

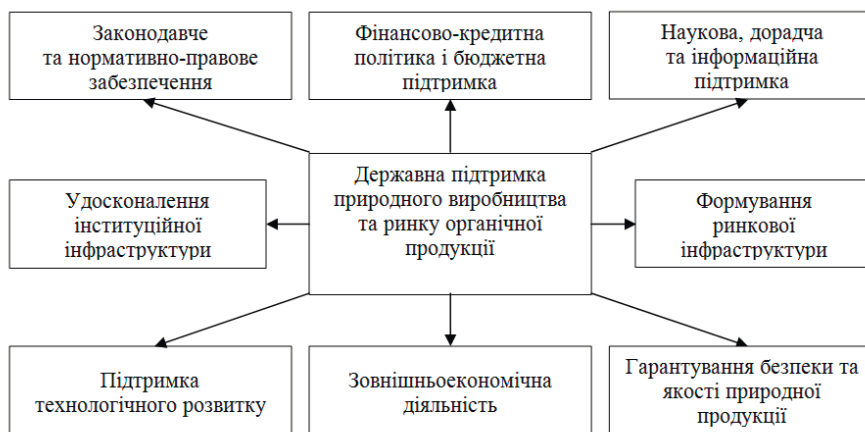

Рис 1. Механізм підтримки розвитку природного виробництва та ринку органічної продукції [1].

Асигнування на 1 га сертифікованих земель у Німеччині, Євро

Період/група	Період	
	конверсійний	післяконверсійний
Овочі	440–480	271–300
Орні землі	187–210	137–160
Пасовища	187–210	167–160
Постійні культури	540–950	662–770

та відтворення природних ресурсів, а також гарантування впевненості споживачів у продуктах та сировині, маркованих як органічні [3].

Згідно з цим Законом основними завданнями, які стоять перед державою, є:

- прийняття нормативно-правової бази для формування органічного сектору в Україні з урахуванням вимог міжнародних нормативно-правових актів;
- розробка та затвердження державної стратегії, програми розвитку органічного виробництва, нормативно-правових актів щодо правил органічного виробництва;
- створення національної системи сертифікації природного виробництва;
- фінансова підтримка операторів органічного виробництва; запровадження системи державного нагляду та контролю на всіх стадіях органічного виробництва, а також державного нагляду (контролю) за діяльністю органів сертифікації;
- поширення інформації про органічне виробництво, органічну продукцію, систему гарантій та контролю, зокрема в засобах масової інформації;
- організація співпраці органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з операторами органічного виробництва, їх об'єднаннями, громадськими організаціями, науковими установами та навчальними закладами;
- запровадження системи державного управління органічним сектором у структурі центрального органу виконавчої влади з питань аграрної політики та продовольства України;
- залучення інвестицій та підвищення ефективності міжнародної технічної допомоги для розвитку органічного виробництва

та державної координації за їх діяльністю;

- організація підготовки кваліфікованих кадрів для органічного виробництва, підвищення їхньої кваліфікації, сприяння фінансуванню фундаментальних та прикладних наукових досліджень у сфері агроєкології та органічного виробництва, створення наукових парків для трансферу інновацій від практики до науки;

- створення сприятливих умов для розвитку органічного виробництва на засадах сталого розвитку сільських територій;

- запровадження адміністративної відповідальності за фальсифікацію органічної продукції;

- сприяння створенню інноваційних форм сертифікації органічного виробництва відповідно до міжнародних нормативно-правових вимог у системі наукових закладів агроєкологічного спрямування;

- побудова системи сертифікації органічного виробництва на базі наукових підрозділів Української академії аграрних наук агроєкологічного спрямування, включаючи розбудову мережі незалежних лабораторій;

- узгодження нормативно-правової бази, що регулює сферу органічного виробництва з міжнародними вимогами [3].

Отже, з огляду на викладене, та зважаючи на європейську орієнтацію України, існує нагальна необхідність у розробці та прийнятті власної “Державної програми розвитку природного виробництва” як екологічно, соціально та економічно доцільного напрямку виробничої діяльності.

При розробці державної та регіональних програм розвитку природного виробництва необхідно систематично встановлювати й, можливо, змінювати пріоритети залежно від цілей на кожному конкретному етапі.

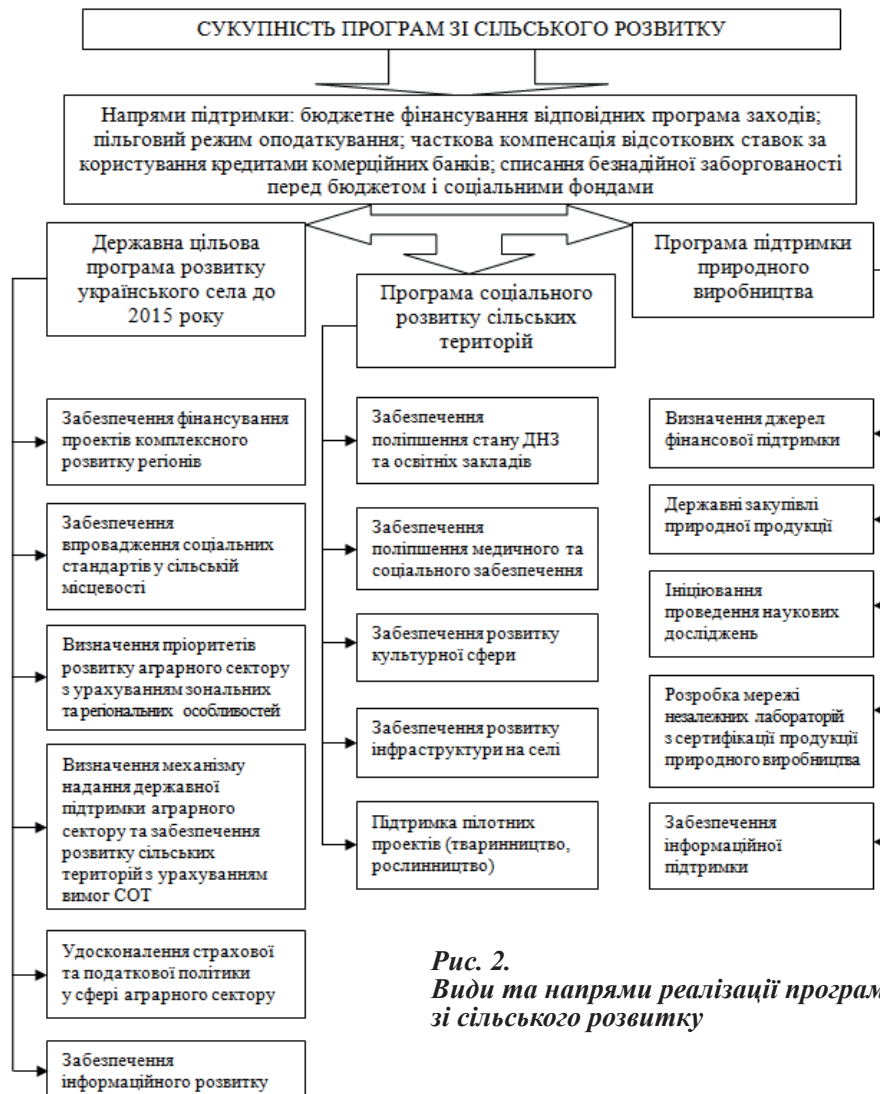
Програми природного виробництва, які можуть бути також розроблені для певного регіону й реалізовані регіональною владою за підтримки національного Уряду, повинні містити два основні критерії: вибір програм та їх зміст. Під час розробки такої програми потрібно передбачити, як ці критерії будуть здійснюватися – послідовно або одночасно [7, с.222].

Для виконання “Державної програми розвитку природного виробництва” необхідно

розробити заходи за такими напрямками:

- законодавче та нормативне забезпечення розвитку природного агровиробництва;
- розробка та впровадження системи стимулювання та фінансової підтримки природного агровиробництва;
- забезпечення наукової та дорадчої підтримки природного виробництва;
- забезпечення розвитку сфери аграрного виробництва; забезпечення удосконалення управління як на регіональному, так і на державному рівнях.

Можна виділити два основних підходи до реалізації заходів державної підтримки природного аграрного виробництва, а отже, і сільського розвитку: 1) у рамках загального законодавчого акта повинен бути встановлений розширений перелік напрямів підтримки природного виробництва та відповідно сільського розвитку; 2) формування програм з окремим фінансуванням на додаток до існуючих. Обидва підходи застосовуються різними країнами. Так, країни Євросоюзу, Канада, Японія, Туреччина та інші здійснюють державну

*Рис. 2.
Види та напрями реалізації програм зі сільського розвитку*

підтримку в рамках загального законодавчого акта. Другий підхід широко застосовують в США [6]. Тому пропонуємо для розвитку сільських територій та природного виробництва при розробці інституціонального середовища об'єднати обидва підходи (рис. 2).

У рамках Державної програми підтримки природного агровиробництва необхідно передбачити певний перелік програмних заходів за такими напрямками:

- послуги з підготовки кадрів з метою стійкого розвитку сільських територій та розвитку природного виробництва;

- послуги з поширення знань і досвіду, консультаційні послуги, які надаються сільському населенню;

- послуги з маркетингу й просування на ринку регіональної й місцевої природної сільськогосподарської продукції;

- впровадження програм охорони навколишнього середовища й підтримки при-

родних ландшафтів у сільській місцевості;

- наукові дослідження із програм охорони навколишнього середовища;

- розбудова мережі незалежної сертифікації продукції природного агровиробництва.

Для реалізації синхронного підходу ми пропонуємо збільшити кількість окремих програм, цільовою групою для яких виступали б різні підприємства, їхні асоціації, громадські організації та інші зацікавлені особи, що здійснюють свою діяльність на сільських територіях. Для адміністрування цих програм передбачається створення Фонду розвитку сільських територій. Метою створення такого Фонду є здійснення та реалізація пілотних проектів, пов'язаних з визначенням оцінки ефективності різних інструментів реалізації державної політики розвитку сільських територій – грантових програм, технічної допомоги, прямих кредитів, гарантій на одержання кредитів у комерційних банках тощо.

Висновки

В Україні існує невідкладна необхідність у розробці та прийнятті нормативно-правових документів з питань регулювання діяльності виробників природної продукції. До таких нормативно-правових документів відносять Державну програму розвитку природного агровиробництва. Що стосується державної політики підтримки природного виробництва та

сільського розвитку, то вона повинна в сучасних умовах стосуватися, насамперед, стимулювання вітчизняного виробництва природної продукції та її реалізації, а також реалізації експортно-орієнтованої стратегії аграрної сфери, що слугуватиме поштовхом для зростання всієї економіки країни і на цій основі підвищення рівня життя населення.

Бібліографія

1. Андрійчук В.І. Економіка аграрних підприємств: підручник / В.І. Андрійчук. – [2-ге вид., доповн. та перероб.]. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.

2. Гаваза С.В. Державна підтримка розвитку ринку органічної продукції [Електронний ресурс] / С.В. Гаваза. – Режим доступу: www.znau.edu.ua/visnik/2013_12_2/332.pdf

3. Закон України “Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини” № 425-VII від 03.09.2011 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/425-18>

4. Закон України “Про державну підтримку сільського господарства України” № 1877-VII від 24.06.2004

[Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15/page>

5. Кропивко М.Ф. Екологічна диверсифікація використання сільськогосподарських земель в Україні / М.Ф. Кропивко, О.В. Ковальова // Економіка України. – № 7. – 2010. – С. 78–85.

6. Майстро С.В. Сутність та напрями державного регулювання аграрного ринку в зарубіжних країнах [Електронний ресурс] / Майстро С.В. – Режим доступу: www.academy.gov.ua/ej/.../06-MAYSTRO.pdf

7. Тейлор С. Применение программного подхода к экономическому развитию: отбор программ и проектов. / С. Тейлор. – Новосибирск: Экор, Сибирское соглашение, 2000. – С. 222–214.

Рецензент – доктор наук з державного управління, професор **І.П. Приходько**